

7. The FBI Academy is the world's premier learning and research center for law enforcement. URL: <https://www.fbi.gov/how-we-investigate/training>
8. Prevent duty training. 2022-2023. URL: <https://www.gov.uk/guidance/prevent-duty-training>
9. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. №2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
10. Global Programming: NATO's Training System. URL: <https://www.act.nato.int/activities/natos-training-system-global-programming/>
11. Meld. St. 9 (2024-2025) Report to the Storting (white paper). Total preparedness. Prepared for crises and war. URL: <https://www.regjeringen.no/contentassets/c24e6978185f4a49a7d2689a4741a9b1/en-gb/pdfs/stm202420250009000engpdfs.pdf>
12. The Nordic countries must be prepared for threats of all kinds. 2024. URL: <https://valtioneuvosto.fi/en/-/1410869/the-nordic-countries-must-be-prepared-for-threats-of-all-kinds>

**Баулін Олег Вячеславович**, провідний науковий співробітник відділу організації наукової та редакційно-видавничої діяльності Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук, доцент;

**Терещенко Тетяна Миколаївна**, молодший науковий співробітник відділу нормативно-правового забезпечення Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, адвокат, член Комітету з питань незалежності правосуддя та судової влади та Комітету з питань експертного забезпечення адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України

### **ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВОЛОДІЛЬЦЯ РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ, ДО ЯКИХ СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПРАГНЕ ОТРИМАТИ ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП**

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України», державна політика у сфері національної безпеки спрямована на захист життя і гідності, конституційних прав і свобод людини і громадянина та формується на засадах верховенства права й дотримання норм міжнародного права [1]. Захист прав, свобод і законних інтересів громадян у п. 5 розділу І Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, визначено пріоритетом національних інтересів України та забезпечення національної безпеки [2]. Одним із важливих конституційних прав кожної особи є право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним (ст. 41 Конституції України) [3].

Недоторканність права власності у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) визначена одною з основних засад кримінального провадження й передбачає, що позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому цим Кодексом, а тимчасове вилучення майна допускається на підставах та в порядку, передбачених цим Кодексом, без судового рішення (п. 9 ч. 1 ст. 7, ст. 16 КПК України) [4].

Стаття 317 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) визначає основні складові змісту права власності. Власникові належить право володіння, користування та розпоряджання своїм майном. На зміст права власності не впливають місце проживання власника та місцезнаходження майна. Право власності включає: володіння як здатність фактично тримати річ у своєму господарському чи фізичному підпорядкуванні; користування як можливість видобувати з речі її корисні властивості; розпорядження: право змінювати стан, призначення речі, продавати її, дарувати або знищувати [5].

Правовий статус особи у володінні якої є речі (володільця) – це юридично закріплене становище особи, яке означає її здатність фактично утримувати матеріальні предмети, використовувати їх та визначати їх долю. ЦК України передбачає кілька ключових правових режимів статусу володільця, що залежить від підстав для володіння майном. Зокрема, за ст. 397 ЦК України володільцем чужого майна є особа, яка фактично тримає його у себе. Право володіння чужим майном може належати одночасно двом або більше особам.

Однак не завжди правовий статус володільця, визначений у нормах інституту цивільного права «Право володіння чужим майном» (глава 31 ЦК України), відповідає становищу «особи, у володінні якої знаходяться такі речі і документи», визначеному у нормах кримінально-процесуального інституту тимчасового доступу до речей і документів (глава 15 КПК). Така невідповідність зумовлює не виправдане обмеження прав і законних інтересів володільців під час ухвалення і виконання певних судових рішень на стадії досудового розслідування.

У правовій теорії правовий статус володільця речей і документів, до яких сторона кримінального провадження прагне отримати тимчасовий доступ, залишається ще недостатньо розробленим, через що й існують проблеми із забезпеченням його прав і законних інтересів у кримінальному судочинстві. Як

зазначено у ст. 159 КПК України, тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку).

Відповідно до ст. 160 КПК України сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів (далі – Клопотання), за винятком зазначених у ст. 161 вказаного кодексу. Слідчий має право звернутися із зазначеним клопотанням за погодженням з прокурором.

У клопотанні зазначаються: 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 3) речі і документи, тимчасовий доступ до яких планується отримати; 4) підстави вважати, що речі і документи перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи; 5) значення речей і документів для встановлення обставин у кримінальному провадженні; 6) можливість використання як доказів відомостей, що містяться в речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів, у випадку подання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю; 7) обґрунтування необхідності вилучення речей і оригіналів або копій документів, якщо відповідне питання порушується стороною кримінального провадження. Разом з тим, не завжди подане ініціатором до слідчого судді Клопотання відповідає цим вимогам, через що виникають обставини, які призводять до затягування строків його розгляду та вирішення по суті.

Відповідно до частини першої ст. 163 КПК України після отримання Клопотання слідчий суддя, суд здійснює судовий виклик особи, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, за винятком випадку, встановленого частиною другою цієї статті, в якій передбачено: «Якщо сторона кримінального провадження, яка звернулася з клопотанням, доведе наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, клопотання може бути розглянуто слідчим суддею, судом без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться» [4].

Отже, вказана норма є імперативною та передбачає судовий виклик особи, у володінні якої знаходяться речі і документи, за винятком лише випадків, коли існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів. Однак із текстуальної конструкції частини другої вказаної статті КПК України не завжди зрозуміло, які є підстави вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів та якими доказами це має підтверджуватися. Чітко їх законі не визначено.

Судова практика склалась так, що судді, керуючись внутрішнім переконанням, самостійно приймають судові рішення щодо участі при розгляді Клопотання, особи, у володінні якої знаходяться такі речі і документи. При цьому часто бракує об'єктивності, оскільки під час вирішення Клопотання суд не завжди володіє інформацією щодо підстав перебування речей і документів у особи, у володінні якої вони перебувають.

Негативним наслідком відсутності визначення у КПК України правового статусу особи, у володінні якої знаходяться речі та документи, про надання тимчасового доступу до яких з Клопотанням до суду звернулась сторона кримінального провадження, полягає у позбавленні володільця прав на справедливий суд, на доступ до суду та на оскарження судового рішення. Іноді на практиці трапляються випадки, коли виконати ухвалу слідчого судді про надання тимчасового доступу стає неможливим, оскільки в ній вказані речі або документи, які у володінні особи не перебувають. Незрозумілими є ситуації, коли власник витребуваних речей відомий, але про розгляд Клопотання його не повідомляють і розгляд в суді здійснюють у кращому випадку за участю володільця, а частіше – лише сторони, яка подала клопотання.

З метою забезпечення конституційного права особи на володіння, користування і розпорядження своєю власністю та посилення гарантій засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні пропонуємо змінити редакцію частини першої ст. 163 КПК України, зазначивши в ній про те, що після отримання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд здійснює судовий виклик особи, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, або володільця чужого майна, який фактично тримає у себе такі речі і документи, та власників цих речей і документів.

#### Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Стратегії національної безпеки України : затверджено Указом Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>
3. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>